

**КЗК «Міська бібліотека для дорослих" КМР
Інформаційно-бібліографічний відділ**

я хочу правді бути вірним другом...

**Рекомендаційний список літератури
до 125-річчя від дня народження
Миколи Куліша**

Цикл «Літературні портрети»

Кривий Ріг

2017

Розстріляна доля

Двадцять років минулого століття в житті нашої держави були найтрагічнішими, що наклало свій відбиток і на розвиток української літератури. Не дивний той факт, що лише сьогодні ми відкриваємо для себе імена українських літераторів, яких було викреслено з національного і культурного життя: або розстріляно, або репресовано. Серед них — Микола Гурович Куліш, чия творчість заслужила високої оцінки: «талант світового масштабу», геніальний драматург, який вивів українську драму на світовий рівень.

Видатний український письменник, драматург, педагог, редактор, громадський діяч Микола Куліш прожив усього 45 років. Народився у селі Чаплинці на Херсонщині. А навчався і починав творчу діяльність спочатку у восьмикласному училищі, а потім і в прогімназії містечка Олешки (тепер Цюрупинськ). Саме тут він почав формуватися як літератор і редактор. А згодом для малечі навіть написав перший буквар. Залишається лише дивуватися, як рано осиротілому й фактично покинутому напризволяще п'яничкою-батьком сільському хлопчаківі вдалося здобути освіту, а найважливіше — не озлобитися на весь світ. Під час першої світової війни драматург три роки провів на фронті: школа прапорщиків, поранення, контузія, чин поручика.

Пізніше Микола Куліш повертається до рідних Олешок. 25-річного юнака земляки обирають головою міської управи. Молодий керівник береться перш за все за налагодження міського господарства, опікується створенням української «Просвіти», більш симпатизує есерам, ніж більшовикам. Із приходом у місто німців колишнього царського офіцера кинули до в'язниці. Наступ денікінців, які нещадно розправлялися зі свідомими українцями, не залишає іншого виходу, як знову взятися за зброю.

Відомо, що Куліш у 1919 році був організатором Дніпровського селянського полку, який у складі армії під командуванням Якіра здійснив легендарний 400-кілометровий рейд ворожими тилами на з'єднання з основними силами Червоної армії в районі Києва — Житомира. У романі Юрія Яновського «Вершники» образ комісара Данила фактично змальовано з майбутнього драматурга.

Однак досі залишаються напівзабутими події літа 1920 року. Саме в цей час Миколі Кулішу довірили посаду начальника штабу групи військ Херсонського напрямку.

Не менш значущим у біографії письменника став післявоєнний період роботи в Одеському губернському відділі народної освіти. Часті інспекції давали багатий матеріал для його літературної діяльності. Навіть після написання і тріумфу п'єси «97», яка стала першою у пореволюційній літературі психологічною драмою, Микола Куліш ще довго залишався інспектором народної освіти. Реальна ситуація в країні, злиденне життя селян – усе це не побоявся драматург відобразити у своїй творчості.

Отож і не дивно, що із 15 п'єс М. Куліша лише шість за його життя допустили до глядача. Інші п'єси були заборонені. Розплата за них не забарилася, та він і не крився зі своїми переконаннями. Вирок дув стандартний для тих часів: 10 років таборів. Але на Соловках він провів лише 2 роки – в листопаді 1937-го цвіт української інтелігенції на честь 20-річчя Жовтня розстріляли в урочищі Сандармох поблизу м. Медвежегорська на півдні Карелії (Росія). Дата його смерті тривалий час фальсифікувалася. Реабілітований був у 1956 році.

Микола Куліш (1892 – 1937) // Росінська, О.А. Українська література. Сучасний довідник школяра і студента / О.А. Росінська.- Донецьк, ТОВ «ВКФ «БАО», 2009.- С. 149 – 153.

Куліш Микола (1892 – 1937) // Оліфіренко, С.М. Універсальний літературний словник-довідник / С.М. Оліфіренко, В.В. Оліфіренко.- Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2008.- С. 195 – 196.

Микола Куліш // Бернадська, Н.І. Українська література ХХ століття: навч. посіб. для старшокласників та вступників до вищих навч. закл.- 3-тє вид., стер. / Н.І. Бернадська.- К.: Знання-Прес, 2006.- С. 86 – 91.

Голобородько, Я. Духовний подіум Миколи Куліша / Я. Голобородько // Куліш, М. Вибрані твори / М. Куліш.- Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2003.- С. 3 – 32.

Микола Куліш (1892 – 1937) // Історія української літератури ХХ століття: у 2 кн. Кн. 1: перша половина ХХ ст. : підручник / за ред. В.Г. Дончика.- К.: Либідь, 1998.- С.403 – 411.

Микола Куліш (1892 – 1937) // Гроно нездоланих співців: літ. портр. укр. письменників ХХ ст., твори яких увійшли до оновлених шкіл. прогр.: навч. посібник для вчителів та учнів ст. кл. серед. шк. / упоряд. В.І. Кузьменко.- К.: Укр. письменник, 1997.- С. 101 – 112.

Микола Куліш (18 грудня 1892 – 3 листопада 1937) // Українське слово: хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : в 3 кн. Кн. 1.- К.:Видавництво «Рось», 1994.- С. 623 – 636.

Микола Куліш // Нові імена в програмі української літератури: посібник для вчителя /упоряд. В.Я. Неділько.- К.: Освіта,1993.- С. 193 – 206.

Танюк, Л. Драма Миколи Куліша / Л. Танюк
// Куліш, М.Г. Твори: в 2 т. Т. 1.- К.: Дніпро, 1990.-
С. 3 – 35.

Микола Куліш (18 грудня 1892 – 1942) //
Письменники радянської України:
біобібліографічний довідник /
упорядники: О.Килимник, О. Петровський.- К.:
Рад. письменник, 1970.- С. 239.

Кобилецький, Ю. Революцією народжений /
Ю. Кобилецький // Куліш, М. П'єси. Листи /
М. Куліш.- К.: Дніпро, 1969.- С. 3 – 27.

Третякова-Бертелсен, О. «В захист правди й справедливості»: Микола Куліш
та інші «слов'яни» /О. Третякова-Бертелсен // Літературна Україна.- 2013.-
5 вересня.- С. 11.

Свербілова, Т. Микола Гурович Куліш (1892 – 1937) / Т. Свербілова //
Дивослово.- 2012.- № 12.- С.52; 2013.- № 1.- С. 47.
Життя і творчий шлях драматурга.

Голобородько, Я. Геніальний тріумфірат / Я. Голобородько // Дивослово.-
2005.- № 11.-С.33- 41.

Про Леся Курбаса,
Миколу Куліша та Мар'яна
Крушельницького.

Попович-Семенюк, М.
Філософія кохання Миколи Куліша
/ М. Попович-Семенюк // Слово і
час.- 1993.- № 9.- С. 45.

Кузякіна, Н. «Ув'язнений за
суворою ізоляцією»... / Н. Кузя-
кіна // Київ.- 1993.- № 7.
Про долю Миколи Куліша.

Кузякіна, Н. Несподіваний сюжет / Н. Кузякіна // Київ.-1991.-№11.
Із слідчої справи М. Куліша.

Творчі обрії Миколи Куліша

Розквіт творчої активності драматурга припав на 20-ті - початок 30-х років минулого століття - період відродження, розвитку та трагедії України. М. Куліш -

один з засновників української модерної драматургії. Його п'єси нічим не поступаються кращим світовим зразкам. Член літературних організацій «Гарт», ВАПЛІТЕ (деякий час її президент), однодумець Миколи Хвильового і разом із Лесем Курбасом творець нового українського театру.

Поява першої п'єси М. Куліша "97" (1924) стала гучною подією в українській літературі. Від неї, за словами А. Луначарського, "гриміла вся Україна". Прем'єра відбулася 1924 р. у Харківському театрі ім. І. Франка, де режисером і виконавцем головної ролі виступив актор і режисер Г. Юра. Після тріумфального успіху М. Куліша запрошують на посаду інспектора Наркомосу УСРР.

Переїзд до столиці спричинив справжню революцію в творчості М. Куліша. Тут він зблизився з М. Хвильовим, Л. Курбасом, М. Яловим та іншими діячами української культури.

Тема села та його знищення знаходить своє місце в драмах "Комуна в степах" (1925, 1931) та "Прощай село!" (1933).

П'єса "97" разом з наступними п'єсами – "Комуна в степах", "Прощай, село", опублікованої під назвою "Поворот Марка", – склала трилогію про життя пореволюційного села..

У творах Куліша часто переплітаються комедійне та трагедійне начало. У п'єсі "Отак загинув Гуска" (1925) головний

герой осмислюється і як комедійний, і як трагедійний персонаж.

"Хулій Хулина" (1926) — теж комедія. П'єсу пройнято атмосферою трагічної сатири, яка оголює ідею абсурдності буття у мертвому полі радянської офіційної дійсності, яку зображено в формі балагану. В мелодрамах "Зона" (1926) та "Закут" (1929) драматург безпосередньо звертається до теми переродження революційної ідеї, катастрофи фанатизму, висвітленої у попередніх п'єсах.

У своїх п'єсах «97», «Комуна в степах», «Хулій Хурина», «Зона», «Народний Малахій», «Мина Мазайло», «Патетична соната», «Отак загинув Гуска» та інших митець гостро ставив проблему українізації, культурного розвитку свого народу, створив колоритні національні характери.

Узяти хоча б найкращу п'єсу драматурга - «Мина Мазайло» — це комедія, де висвітлюються різні аспекти такого явища, як українізація. Але це є лише найпершим, найочевиднішим враженням від п'єси, враженням, побудованим за «принципом айсбергу», бо «Мина Мазайло» — це ще й філософський твір про трагікомедійність життя, про комедійний трагізм людських долі, про широкий спектр безпосередніх і непростих людських характерів, про вічну силу кохання. Мав рацію Лесь Танюк, коли зазначав: «Глядач прочитував Кулішевий гротеск як політичну сатиру на міщанство в цілому, на філістерство (тобто обивательську відсталість) як на духовне явище, як уїдливу критику будь-якої національної упередженості й зверхності — від «хатнього» українського націоналізму до великоросійського шовінізму». Автор поставив у п'єсі важливе для України питання: бути чи не бути українській нації? Тому немає нічого дивного, що для тогочасної влади цей твір виявився небезпечним, і як наслідок — він був заборонений, а сам драматург — звинувачений у буржуазному націоналізмі і страчений.

Творчість М. Куліша — це не тільки драматургія характерів, сцен, ідей, це також і драматургія мови. Він приділяв надзвичайну увагу мовній відшліфованості, мовним якостям своїх п'єс. Слово у його творах грало багатьма барвами й тональностями: інтонаціями народної говірки, гостротою сюжетних ходів, колоритністю народного гумору, напруженістю інтелектуальних роздумів. Слово у Кулішевій драматургії — чи то ремарки або репліки дійових осіб — вирізнялося влучністю, образністю, економністю, асоціативністю. Особливо яскраво у творчості Миколи Куліша подано народну мову, якою дихає ледь не кожна його п'єса. Поліфонія народного мислення, голосу робить твори Куліша панорамним літописом народного буття. І народне слово посилювало у цьому літописі ефект достовірності, переконливості, глибинності в зображенні реальних конфліктів та протиріч.

До кінця 1980-х років твори письменника в Україні були заборонені. Нині його літературна спадщина вивчається у школах та вузах.

Кузякіна, Н. П'єси Миколи Куліша: літературна і сценічна історія / Н.Кузякіна.-К.:Рад.письменник,1970.-456с.

У монографічному дослідженні йдеться про творчість Миколи Куліша, видатного українського драматурга. Усі відомі одинадцять великих п'єс схарактеризовані в їх літературній та сценічній історії. Значну увагу автора привертає роль драматургії М. Куліша в розвитку українського театру, історія вистав його п'єс на сцені театру ім. Франка, «Березоля» та ін.

Бернадська, Н. Гірка іронія Миколи Куліша / Н. Бернадська // Куліш, М. Мина Мазайло, Народний Малахій, Патетична соната, 97: п'єси / М. Куліш.- К.: Знання, 2010.- С. 369 – 375.

Куліш, М. Мина Мазайло: посібник для 11 класу / автор-укладач В.В. Паращич .-Харків:Ранок,2000.-64с.

До посібника вміщено: переказ п'єси «Мина Мазайло», аналіз комедії та

характеристика головних героїв, відгуки про п'єсу критиків, зразки учнівських творів. Стане у нагоді учням 11 класу загальноосвітніх шкіл, абітурієнтам і вчителям української літератури.

Третяк, М. Три книги із серії «Розстріляне Відродження»: від Поліщука до Куліша / М. Третяк // Літературна Україна.- 2014.- 6 листопада.- С.12.

Вибрані твори М. Куліша, його творчість.

Саєнко, В. «Голлівуд на березі Чорного моря» в інтерпретації митців доби розстріляного відродження / В.Саєнко // Дивослово.- 2014.- №7/8. С. 58.
20-ті роки. Драматургія М. Куліша. Розвиток кінематографа і літератури.

Ковальова, Т. Танатологічні мотиви у драматургії Миколи Куліша: до постановки питання / Т. Ковальова // Дивослово.- 2013.- № 11.- С. 53.
Експресіоністичність в творчості М. Куліша, символічність смерті персонажів.

Кроп, Т. Драматург майбутнього / Т. Кроп // Літературна Україна.- 2013.- 3 січня.- С. 13.

Творчість Миколи Куліша.

Скорина, Л. Інтертекстуальне прочитання комедії Миколи Куліша «Мина Мазайло» / Л. Скорина // Дивослово.- 2011.- № 2.- С. 44.

Стех, Марко Роберт. Куліш і чорт: демонічні підтексти ранніх комедій драматурга / Роберт Марко Стех // Слово і час.- 2009.- № 5.- С. 3.

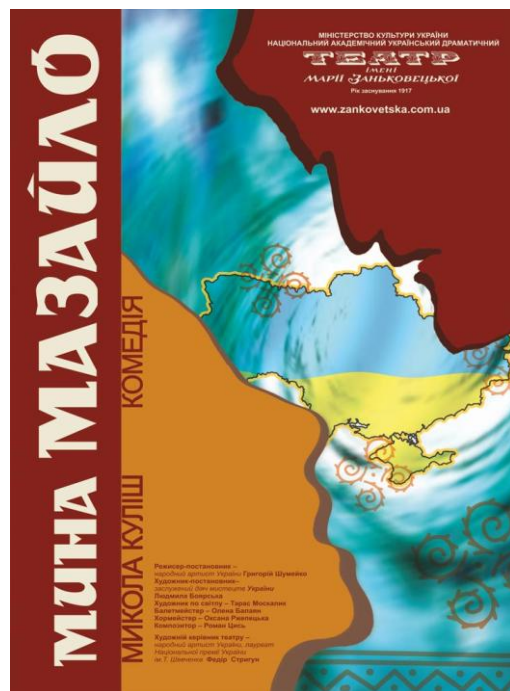
Мельник, Л. Вивчення листів Миколи Куліша в мовно-етичному аспекті / Л. Мельник // Дивослово.- 2009.- № 5.- С. 34.

Матющенко, А. В тіні Куліша: риси експресіонізму в українській драматургії 1920-х років / А. Матющенко // Слово і час.- 2008.- № 12.- С. 14.

Гай, Є. Біблійний текст у драматургії Миколи Куліша / Є. Гай // Слово і час.- 2008.- № 7.- С. 43.

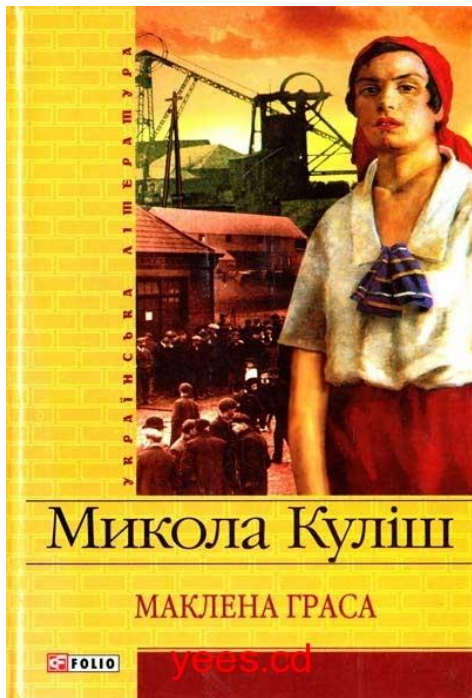
Жила, С.О. Аналіз п'єси Миколи Куліша «Мина Мазайло» / С.О. Жила // Всесвітня література та культура.- 2006.- № 9.- С. 28.

Чешуріна, Т. Художнє відтворення проблеми українізації в п'єсі Миколи Куліша «Мина Мазайло» / Т. Чешуріна // Всесвітня література та культура.- 2006.- № 9.- С. 35.

Шишко, О. Ім'я і його носій / О. Шишко // Дивослово.- 2006.- № 4.- С. 5.

Матеріали до інтеграційного вивчення драми Миколи Куліша «Мина Мазайло».

Матющенко, А. «...Розмова людини з самим собою про зраду і смерть»: «Маклена Граса» і «Патетична соната» Миколи Куліша / А. Матющенко // Дивослово.- 2004.- № 10.- С. 24.

Хороб, С. Українська і західноєвропейська експресіоністська драма: поетика діалогу й реплік / С. Хороб // Зарубіжна література.- 2003.- № 3.- С. 49.

Голобородько, Я. Духовний подіум Миколи Куліша / Я. Голобородько // Дивослово.- 2002.- № 12.- С. 10.

Когут, О. Концепція новочасного месії у драмі М. Куліша «Народний Малахій» / О. Когут // Дивослово.- 2002.- № 1.- С. 6.

Голобородько, Я. Архітектонічна культура комедії М. Куліша «Мина Мазайло» / Я. Голобородько // Дивослово.- 2002.- № 4.- С. 2. Лірична лінія комедії.

Жила, С. Особливості розгляду п'єси Миколи Куліша «Патетична соната»: діалог літератури й музики / С. Жила // Дивослово.- 2001.- № 7.- С. 47.

Гриценко, В. Трагічні обставини голоду на початку 20-х років у п'єсі Миколи Куліша «97» / В. Гриценко // Українська мова і література в школі.- 2000.- № 4.- С. 30.

Зеленська-Онишевич, Л. Жертвоприношення і відкуплення у «Патетичній сонаті» Миколи Куліша /Л. Зеленська-Онишевич // Сучасність.- 1998.- № 5.- С. 105.

Чумаченко, А. «Гра» і «Промова» Миколи Куліша / А. Чумаченко // Сучасність.- 1998.- № 5.- С. 110.

Голобородько, Я. «Патетична соната» України: художні версії Миколи Куліша / Я. Голобородько // Вітчизна.-1998.- № 112.- С. 143.

Мотив України в творчості М. Куліша.

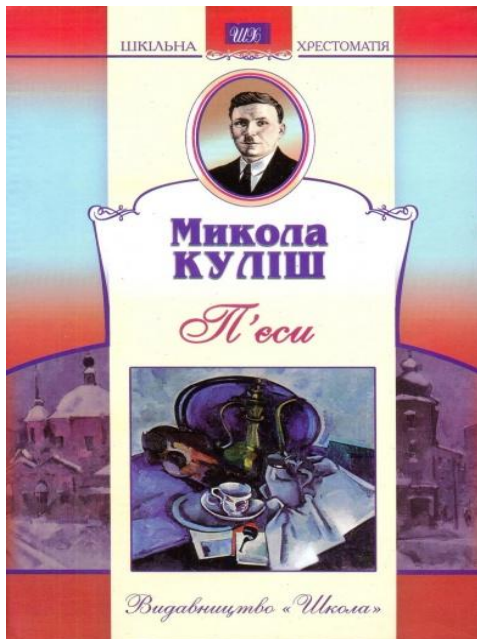
Жила, С. Вивчення комедії Миколи Куліша «Мина Мазайло» у школі / С. Жила // Дивослово.- 1998.- № 1.- С. 21.

Колісник, С. Відновлення шедевра / С. Колісник // Дивослово.- 1997.- № 1.- С. 37.

Про драму Миколи Куліша «Мина Мазайло».

Олтар скорботи: театральні діячі України – жертви Сталінського терору // Вітчизна.-1996.-№5-6.-С.82-84.

Про творчі зв'язки режисера Л. Курбаса і М. Куліша.

Панченко, В. Арки і шибениці : драматургія М. Куліша / В. Панченко // Дивослово.- 1996.- № 11.- С. 3.

Крат, А. «Як перший полиск світанку...» / А. Крат // Кур'єр Кривбасу.- 1996.- № 53/54.- С.60.
Листи М. Куліша.

Маланюк, Є. В Кулішеву річницю / Є. Маланюк // Дивослово.- 1994.- № 8.- С. 22.

Красильникова, О. Драматургічні образи Миколи Куліша: сценографічна інтерпретація / О. Красильникова // Слово і час.- 1993.- № 12.- С. 63.

Шевчук, О. До проблеми «суспільство і особистість» у творчості М. Куліша / О. Шевчук // Дивослово.- 1994.- № 5-6.- С. 60.

Поляруш, О. Микола Куліш: мовою Езопа / О. Поляруш // Дивослово.- 1994.- № 1.

Віддайте йому заслужене ним

За 1923 – 1934 роки Микола Куліш встиг написати 15 п'єс. Він — автор першого українського правопису на фонетичній основі — «кулішівки», перший перекладач Біблії українською мовою, один із перших видавців творів українською мовою, перший почав писати українською мовою історичні праці, перший український критик-професіонал. П. Куліш — автор першого історичного роману, укладач першої «Сільської бібліотеки» для українського читача, поет, прозаїк, літературознавець, етнограф, культурний і громадський діяч 40-90-х років XIX століття.

Та, на жаль, ім'я цієї талановитої людини дуже довго замовчувалося, твори не видавалися.

Лише за часів незалежності України на державному рівні відзначаються роковини великого драматурга. Про це свідчать постанови Верховної Ради, масові заходи, які відбуваються на батьківщині Миколи Гуровича та по всій Україні. Ось і з

нагоди 125-річчя від дня народження М.Г. Куліша у відділі літератури з питань мистецтв розгорнуто велику книжково-ілюстративну виставку. На ній широко представлено видання, які розповідають про творчий шлях драматурга, його співпрацю з видатними театральними режисерами ХХ століття. Особливу увагу привертає розділ «Микола Куліш і Лесь Курбас». Окремий розділ виставки розкриває історію втілення драматургії Миколи Куліша з 1960-х років ХХ століття і до сьогодення.

125-річчя від дня народження Миколи Куліша та 80 років з дати розстрілу української інтелігенції надихнули Київський академічний театр «Колосо» створити Віртуальний театральний фестиваль «Граємо Куліша». Херсонський обласний академічний музично-драматичний театр імені Миколи Куліша підтримав ініціативу колег та запропонував автобіографічну сповідь «Його доля», режисер Влада Белозоренко.

На честь драматурга в Дніпрі названо вулицю Миколи Куліша. Також вулиці його імені існують в інших населених пунктах. Херсонський обласний український музично-драматичний театр із 1990 року носить ім'я Миколи Куліша. 1963 року іменем Миколи Куліша був названий теплохід на підводних крилах типу «Ракета» — один із перших на Дніпрі.

[Про відзначення 18 грудня 125-річчя з дня народження Миколи Куліша (1892-1937), письменника, драматурга]: постанова Верховної Ради України «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2017 році» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 2, ст. 30.

Про відзначення 120-річчя з дня народження Миколи Куліша : постанова Верховної Ради України від 14 березня 2012 р. № 4518-VI // Голос України. – 2012 . – 27 березня.

Неїжмак, В. Їх розстріляли за посадовою інструкцією й алфавітом... / В. Неїжмак // Голос України.- 2017.- 22 березня.- С.7.

Документальний фільм про Леся Курбаса та драматурга Миколу Куліша.

Протасова, Г. Такий сучасний Микола Куліш / Г. Протасова // Літературна Україна.-2013.-12вересня.-С.3.

Прем'єра вистави «Квітка Будяк» за мотивами п'єси М. Куліша «Маклена Граса».

Шпак, В. «Ви серйозно чи по-українському?» / В. Шпак // Урядовий кур'єр.- 2012.- 20 грудня.- С. 12.

Стаття присвячена 120-річчю драматурга Миколи Куліша.

Могильний, А. Гадання по книзі / А. Могильний // Голос України.- 2002.- 20 грудня.- С. 13.

До 110-річчя від дня народження Миколи Куліша.

Семенюк, Г. С проекцией на современность / Г. Семенюк // Радуга.- 1991.- № 4.- С. 137.

Багатьма дорогами пройшов Микола Гурович Куліш – дорогами навчання, таврійського степу й України, дорогами війни, самовіддачі, духовного піднесення, дорогами творчості, відкриття, переслідувань. За недовге життя йому довелося пережити ледь не все, що тільки може випасти на долю людини. І на всіх дорогах, в усіх життєвих випробуваннях він залишався яскравою постаттю, що прагне справедливості, краси і добра.

Укладач Стукаленко В.А.

